

5:nnen luokan kulttuuriohjelman käynnit

Yleisohjeet opettajalle

Näyttelyn tausta

Lahden historiallisen museon ollessa remontissa Lahden kaupungin kulttuuriohjelmaan kuuluvat käynnit toteutetaan lukuvuonna 2022–23 tutustumalla näyttelyyn *Reunanpalsta – Elämää kaupungin sylissä*. Näyttely on rakennettu Lahden historiallisen museon ja Lahden kaupunginteatterin yhteistyönä, ja se liittyy syksyn ensi-iltanäytelmään *Kostonkierre*. Kulttuuriohjelman käynneillä tutustutaan näyttelyn avulla siihen, millaista Lahdessa oli vajaa 100 vuotta sitten kaupungin ollessa nuori.

Kuinka näyttelyyn tullaan?

Näyttely *Reunanpalsta – Elämää kaupungin sylissä* löytyy Lahden kaupunginteatterin (Kirkkokatu 14) pohjakerroksesta, Aino-näyttämön aulasta. Teatterin vahtimestari avaa luokkia varten pääovet, jos vierailu sijoittuu aikaan, jolloin lippukassa ei ole auki. Näyttely on muuten avoinna yleisölle teatterin lippukassan aukioloaikoina (ti-la klo 11–17). Otattehan näyttelyvierailulla huomioon näyttelyn sekä teatterin lippukassan muut kävijät. Näyttelyvierailu tapahtuu opettajan ohjauksessa, vastuulla ja valvonnassa. Teatterilla ei ole henkilökuntaa tätä varten.

Vaatteet ja reput voi jättää Eero-näyttämön vartioimattomaan narikkaan, ja wc-tilat löytyvät sen yhteydestä. Näyttelyyn päästäkseen kuljetaan pääovelta oikealle lippukassan ohi ja portaat alas. Opasteina on pahvihahmoja ja lattiateippauksia. Alakertaan on myös esteetön kulku hissillä. Näyttelyssä saa ottaa valokuvia. Lavasterakennelma suutarin työhön liittyen sisältää paljon esineitä ja kenkiä, joita ei ole suojattu vitriinillä. Niihin ei kuitenkaan saa koskea, eikä lavasterakennelmalle saa kiivetä. Kuvanäytön vierestä löytyvällä penkillä saa istahtaa.

Mikäli suunnittelette eväiden syömistä vierailun yhteydessä, ottakaa yhteyttä Susannaan susanna.koponen@lahti.fi tai p. 050 398 5775 tarkempien ohjeiden saamiseksi.

Lisätietoja

Kulttuurikäynteihin liittyvät kysymykset

Asiakaspalvelupäällikkö Anna Jantunen, anna.jantunen@lahti.fi, 050 398 5496

Kulttuuripedagogi Susanna Koponen, susanna.koponen@lahti.fi, 050 398 5775

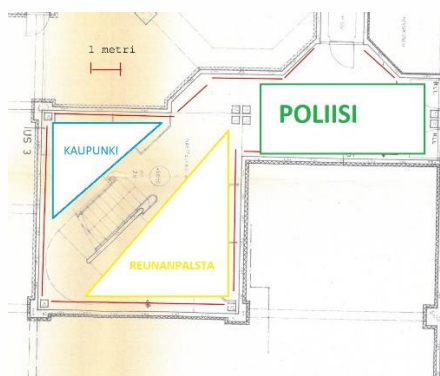
Näyttelyyn ja tehtäviin liittyvät kysymykset

Museoamanuenssi Sini Ojala, sini.ojala@lahti.fi, 044 018 7026

Tehtävät

Näyttely jakautuu kolmeen osaan: 1 Kaupunki (**sininen**), 2 Reunanpalsta (**keltainen**), 3 Poliisi (**vihreä**). Vierailu näyttelyssä on suunniteltu siten, että luokka voidaan jakaa esimerkiksi kuuteen ryhmään, ja aina kaksi ryhmää kerrallaan tekee yhden näyttelyosion tehtäviä.

1. Yhteinen virittäytyminen aiheeseen: Reunanpalstan banderolli

Näyttelyaulan portaikon viereen seinälle on ripustettu suurikokoinen kankainen banderolli. Tutkikaa yhdessä kuvaa. Millaisia rakennuksia kuvassa näkyy? Ovatko rakennukset uusia vai vanhoja? Erotatko rautatien valokuvasta?

Reunanpalstan aluetta 1950-luvulla. Loviisan-rata erottuu penkereensä ansiosta. Puu-Paavolan aluetta näkyy oikeassa reunassa. Vaalea rakennus aivan kuvan vasemmassa alakulmassa on Kirolan sauna. Sen takana vasemmassa reunassa näkyy vaalea rakennus, jossa on toiminut tekninen virasto. Lahden museoiden kuvakokoelma.

2. Jakautukaa nyt esimerkiksi kuuteen ryhmään ja ottakaa jokaiselle ryhmälle yksi nippu tehtäväkortteja. Tehtäväkortit löytyvät korista pöydältä. Palauttakaa kortit koriin käynnin päätteeksi. Samat tehtävät ovat myös tässä alla. Kortit on tarkoitettu keskustelun aloitukseksi, eikä kaikkia tehtäviä ole välttämätöntä ehtiä tehdä.

Kaupunki

Tehtäväkortti 1.

Keskustelkaa yhdessä.

- Tutkikaa kuvissa näkyviä rakennuksia. Mistä aineesta ne on rakennettu? Kuinka monta kerrosta niissä on?
- Tutkikaa kuvissa näkyviä Lahden kaupungin katuja. Minkä näköisiä ihmisiä kadulla liikkuu? Mitä eri ajoneuvoja löydätte kuvista?
- Miettikää yhdessä, millaisia ääniä kaupungissa kuuluu?
- Tutkikaa Lahden toriin liittyviä kuvia. Mitä torilla myydään? Millaiset vaatteet torilla kulkevilla ihmisillä on päällään?

Kaupunki

Tehtäväkortti 2.

Keskustelkaa yhdessä.

- Tutkikaa vitriinissä olevia vaatteita. Onko vaatteet tarkoitettu arkikäyttöön vai juhlaikäyttöön? Ovatko kyseessä miehen vai naisen vaatteet? Miltä vaatteet ovat tuntuneet päällä?
- Oletko käynyt Loviisan pässin puistossa? Ottakaa selvää, mikä ennen oli Loviisan pässi.
- Tutkikaa näyttelyn tekstejä. Mistä Reunanpalstan alue sai nimensä?

Reunanpalsta Tehtäväkortti 3.

Keskustelkaa yhdessä.

- Tutkikaa kuvia. Minkä eri ammattien työntekijöitä löydätte kuvista?
- Katselkaa nurkassa portaiden alla olevalla näytöllä pyörivää kuvaesitystä. Mitä samanlaista / erilaista kuvissa näkyy nykyiseen Lahteen verrattuna?

Reunanpalsta

Tehtäväkortti 4.

- **Kenkäbongaus.** Kukin ryhmän jäsen valitsee mielessään yhden kenkäparin näyttelyalueen nurkkaan rakennetusta suutarin verstaasta. Arvuutelkaa ryhmässä toisiltanne, mitkä kengät olette valinneet: "Ovatko kengät ruskeat?" "Ovatko kengät miesten vai naisten kengät?". Vastausvaihtoehtona saa olla vain kyllä tai ei.
- **Tarkastelkaa vitriinissä olevia esineitä.** Esineiden joukossa on puinen lesti (kuvassa). Kuinka monta lestiä löydät vitriinistä ja nurkassa olevasta verstaasta? Mitä lestin avulla on valmistettu?

Poliisi.

Tehtäväkortti 5.

- Hissin oven vieressä seinää vasten olevat ovet ovat aidot poliisilaitoksen tyrmän ovet. Tarkastele tyrmän ovia. Mistä materiaalista ne on tehty? Millainen lukitus niissä on ollut?
- Tarkastele vitriinissä olevia radioita ja kuulokkeita. Millaiset kuulokkeet ovat tämän päivän kuulokkeisiin verrattuna?

Poliisi

Tehtäväkortti 6.

- Tutkikaa valokuvia. Missä poliisilaitos sijaitsi?
- Tarkastele valokuvaa, jossa ryövärin jalkaan kiinnitetään kahleita. Keksikää, mitä on tapahtunut ennen kuvan ottamista? Mitä tapahtuu sen jälkeen?

Avainsanoja taustatiedoksi Lahden historiasta opettajille

Lahti 100 vuotta sitten

Lahdesta oli tullut kaupunki vuonna 1905, ja vuonna 1918 asukkaita noin 5000. Lahti oli rautateiden ja maanteiden risteyspaikka. Kaupungin läpi kulki suora ratayhteys Riihimäeltä Kouvolan kautta Pietariin ja Vesijärven asemalta Loviisaan. Maantiet veivät Hämeenlinnaan ja Tampereelle, Hollolan kirkolle ja Kouvolaan. Lahden satamasta Vesijärveltä pääsi paremmin kulkemaan Päijänteelle kun Vääksyn kanava rakennettiin. Asikkalasta kulki tie kaupungin keskustaan ja sieltä Orimattilaan. Rakennettu keskusta rajoittui rautatien ja Kariniemen sekä Joutjärven ja nykyisen Hollolankadun väliin. Asutuskeskittymiä oli myös Asemantaustassa, Mytjäisissä sekä Kärpäsennäällä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki keskustan rakennukset olivat puisia. Maasto Lahden kaupungin ympärillä oli hyvin mäkistä ja kumpuilevaa, Salpausselän reunamuodostelmasta johtuen. Tasaista maastoa oli vain keskustassa. Kaupunkia ympäröi sankka metsä.

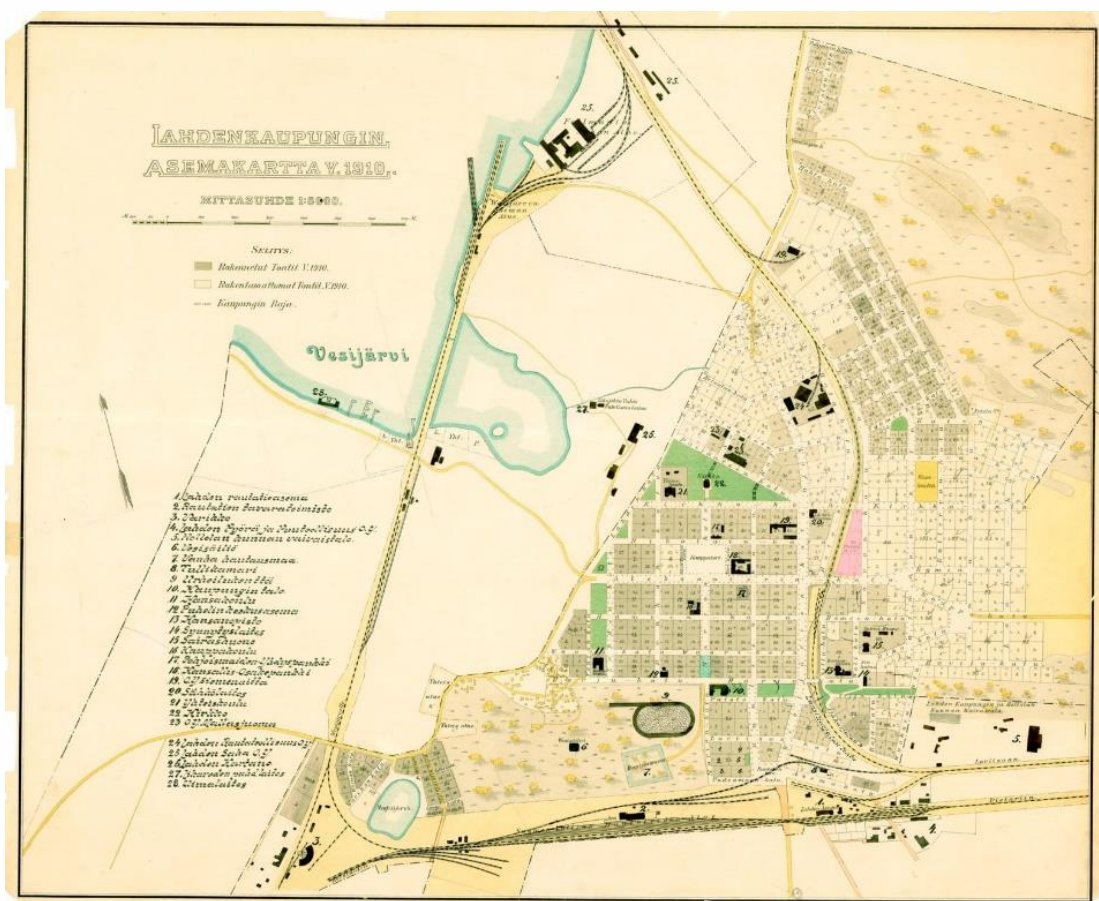
Jyväskylä-laiva Vesijärven satamassa. Taustalla näkyvät piiput ovat nykyisen Sibelius-talon kohdalla. Lahden museoiden kuvakokoelma.

Mikä oli Reunanpalsta?

Näyttely kertoo **Reunanpalstan** alueesta, joka sijaitsi nykyisen kauppakeskus Trion kohdalla Aleksanterinkadun, Vesijärvenkadun, Vapaudenkadun ja Kauppakadun rajaamassa korttelissa. Alueen nimi syntyi, kun Juho Leikkola myi omistamansa peltopalstan, joka kulki nimellä Reuna. Alueeseen alettiin viitata nimellä Reunanpalsta. Aluksi Reunanpalsta kuului Hollolaan, mutta se liitettiin myöhemmin Lahteen.

Alla olevaan karttaan alue on merkitty **vaaleanpunaisella**. Alueen erikoisuus oli junarata, joka kulki sen halki. Rautatie yhdisti Lahden sataman Vesijärven rannalla ja Loviisan kaupungin sataman Itämeren rannalla. Aleksanterinkadun yli rautatie kulki siltaa pitkin.

Lahden kaupungin asemakartta vuodelta 1910. Lahden museoiden arkisto.

Sokkeloisella puutaloalueella asui useita työläisperheitä, ja elämä oli maalaismaisempaa kuin kaupungissa. Pihapiirissä pidettiin lehmiä, sikoja, hevosia ja kanoja. Pienillä kasvimaapalstoilla asukkaat viljelivät perunaa ja muita juureksia. Laidunmaat löytyivät läheisen Mustankallionmäen rinteestä.

Reunanpalstan kotitalouksiin saatiin sähköt vuonna 1907. Talousvesi nostettiin kaivosta siihen asti, että alueelle asennettiin vesiposti.

Muita tärkeitä paikkoja ja henkilöitä

Häränsilmä on suppalampi, joka sijaitsee Salpausselällä hyppymäkien läheisyydessä.

Jepulis Penjami oli pieni punakka mies, joka kulki vaaleanruskean hevosensa kanssa tyhjentämässä kaupungin asukkaiden sekä ravintoloiden ulkovessojen alusia. Hänen olemukseensa kuului vahva ominaisuus sekä kovettunut takki, johon työ oli jättänyt jälkensä.

Alkujaan Daavid Ahola oli syntynyt Asikkalan Särkijärvellä vuonna 1884. Lahdessa Daavid eli Taavi asui Saksalan hatarissa ulkorakennuksissa ja Mattilanmäellä. Tarinoissa Tallinpassin eli Mytjäisten asukkaiden aamun kerrotaan alkaneen täsmälleen viideltä, kun Jepulis Penjami lasketti alas Kärpäsän mäkeä ja ylitti rautatiesillan kärryt kolisten. Mennessään hän hoilasi laulujaan. Kuljetusten taksoista neuvotellessaan Penjami oli joustamaton. Jos hinta ei miellyttänyt, hän saattoi tyhjentää haisevan lastinsa kärryistään keskelle pihaa. Lahden katukuvaan kuulunut originelli hahmo kulki mielellään huomiota herättävästi keskustan halki. Lapsijoukko juoksi kärryjen perässä pilkkasanoja huudellen. Kärryjen lastin päätösasema oli Köllin talon mailla Jalkarannassa. Viimeisinä vuosinaan Jepulis Penjami vetäytyi asumaan Asikkalaan, jossa hän kuoli vuonna 1951.

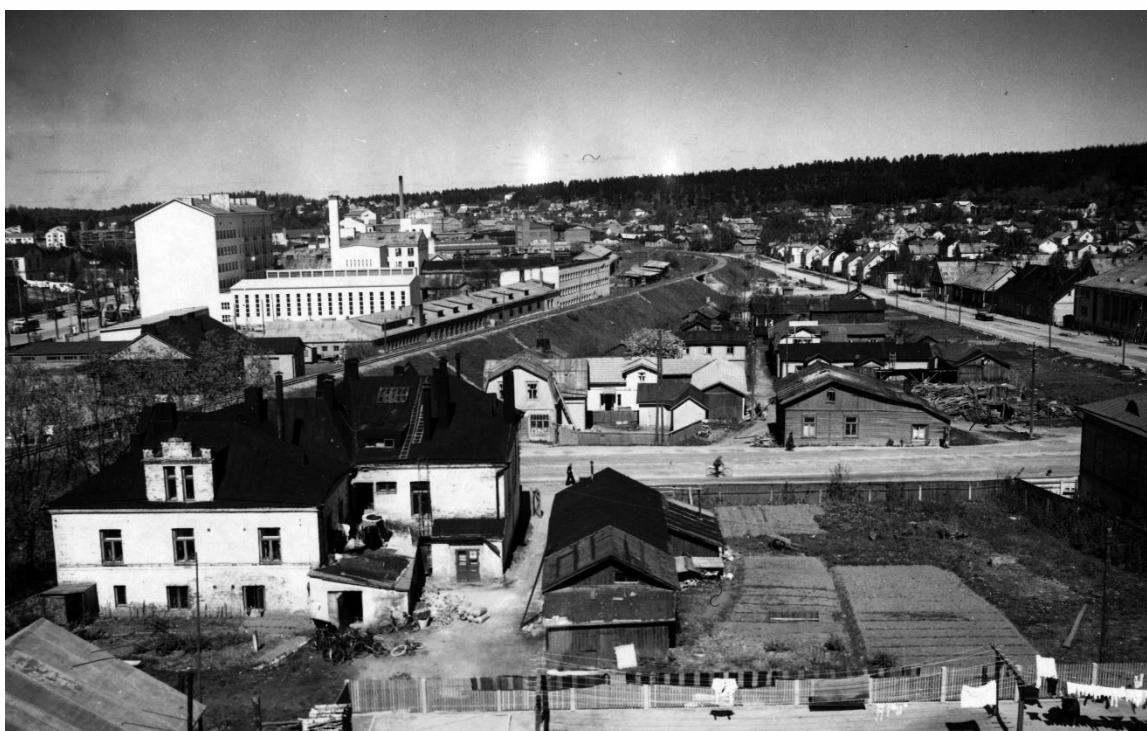

Lahden kaupungintalo kuvattuna idästä päin 1920-luvulla. Lahden museoiden kuvakokoelma.

Kaupungintalo on edelleen paikallaan, vaikka onkin tällä hetkellä remontissa. Se valmistui vuonna 1912. Talo on Eliel Saarisen suunnittelema. Kaupungintalolla oli alkuvaiheessa poliisilaitos sekä vankityrmä. Näyttelyssä on esillä poliisilaitoksen tyrmän alkuperäiset ovet.

Kieltolaki (1919–32) tuli voimaan kesäkuussa 1919. Se kielsi alkoholijuomien valmistuksen, maahantuonnin ja myynnin. Myöhemmin myös päihtyneenä esiintyminen julkisella paikalla tehtiin rangaistavaksi. Lakia rikkonut saatettiin tuomita salakauppiaana puoleksi vuodeksi vankeuteen, vähäisimmillään humalassa esiintymisestä sai päiväsakkoja. Kieltolain voimaantulo lisäsi räjähdysmäisesti rikollisuuden määrää. Sisällissodan luomia jännitteitä purettiin juovuksissa tappelulla, jotka joskus johtivat jopa veritekoihin.

Reunanpalstan aluetta 1950-luvulla kuvattuna. Kirolan sauna on kuvan vasemmassa alakulmassa näkyvä vaaleaseinäinen rakennus. Lahden museoiden kuvakokoelma.

Kirolan sauna sijaitsi Aleksanterinkadun varrella aivan Reunanpalstan tuntumassa. Loviisan-rata kulki aivan saunan vierestä ja sen erotti radasta vain kapea kuja. Saunassa oli erikseen naisten ja miesten puoli. Molemmilta puolilta kuului vihtojen läiske ja sinkkiämpäreiden kolina. Kiukaan lämmittäminen koivuhaloilla alkoi aamulla ja sauna avasi ovensa kylpijöille kolmelta iltapäivällä. Saunassa sai kylpeä maksua vastaan – kylvettäjälle piti maksaa parin markan palkkio, jos halusi pesun. Iltaisin sauna-aika päättyi yhdeksältä. Saunassa kävi perjantaisin ja lauantaisin runsaasti naisia ja lapsia, viikolla oli rauhallisempaa.

Loviisan pässi kulkee Aleksanterinkadun ylikulkusiltaa pitkin kohti satamaa vuonna 1960. Siltaa kutsuttiin myös nimellä Möysänsilta. Taustalla oikealla näkyvä korkea rakennus Kulmalan talo, jonka kulmassa on nykyisin Burger King. Lahden museoiden kuvakokoelma.

Loviisan pässi -nimellä kutsuttiin veturia, joka kulki Lahden Vesijärveltä Loviisaan ulottunutta rautatietä pitkin. Matkustajia, teollisuustuotteita ja raaka-aineita kuljettava Loviisa–Vesijärvi-rata teki piston kaupungin halki Niemen satamaan. Se määrätti samalla Reunanpalstan ja kaupungin rajan.

Reunanpalstan asukkaiden muistelmissa juna loi palstalle oman äänimaisemansa. Aamuviideltä satamasta lähtenyt juna jäi kerta toisensa jälkeen jumiin juuri Reunanpalstan kohdalle, sillä raiteet nousivat siinä loivaan ylämäkeen. Palstan kohdalla jyskyttävä veturi ”Loviisan pässi” hoiti samalla herätyskellon tehtävän. Asukkaat riensivät useasti apuun heittämään santaa raiteille, jotta juna pääsi taas vauhtiin. Loviisan-rata ylitti Aleksanterinkadun ja oli oleellinen osa kaupungin näkymiä kuudenkymmenen vuoden ajan.

Mattilanmäki on entinen lahtelainen kaupunginosa Kauppakadun, Kiveriönkadun Mustankalliontien ja Kirkkokadun rajaamalla alueella. Sen puutalot ja puutarhat purettiin 1970-luvulla markettien ja kerrostalojen tieltä.

”**Murhakuja**” oli Loviisan radan ja Kirolan saunan välissä kulkenut polku kieltolain aikana.

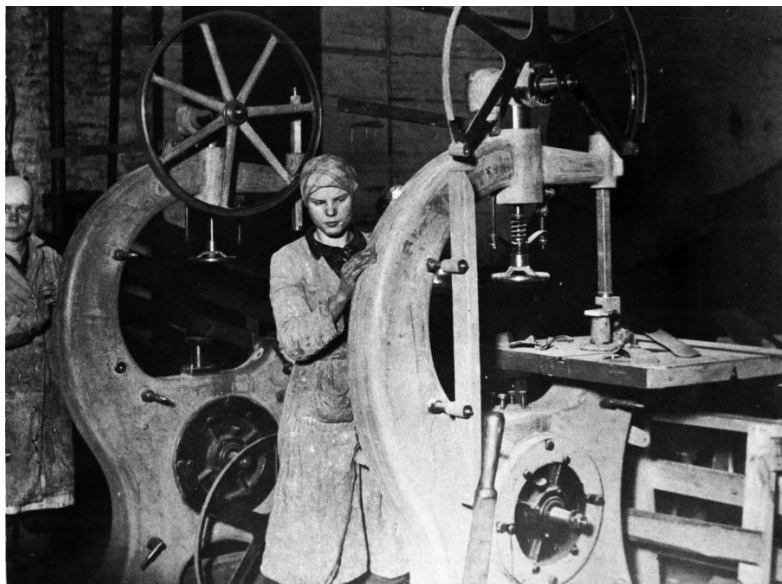
Mustamäki tai Metelinmäki on sama asia kuin Mustankallionmäki. Siellä sijaitsevat esimerkiksi Vesitorni ja Mustankallion hautausmaa.

Osake oli työväentalo Reunanpalstalla. Talolla järjestettiin kokouksia, juhlia ja myyjäisiä. Työväentalolla kokoontuivat työläiset, eli esimerkiksi tehtaissa työssä olleet henkilöt. Monet työläisistä kuuluivat vuoden 1918 sisällissodassa punaisten puolelle.

Radiomastot Oy Suomen Yleisradio Ab perustettiin 1926. Hyvälaatuisten ohjelmien mahdollistamiseksi rakennettiin Lahteen suurradioasema syystalvella 1927. Lahden suuraseman ensimmäinen hoitaja DI Erkki A. Liuksiala: ”Mastot rakennettiin järjestelmällisesti maasta taivasta kohden, työmiehen palkka kasvoi sitä myötä mitä korkeammalla hän työskenteli.” Tärkeimmät apuvälineet olivat puinen apumasto ja nostovarsi, joka toimi väkipyörän avulla.

Molemmat mastot rakennettiin samanaikaisesti. Työmiehet jakaantuivat ns. Tornisakkeihin, jotka kilpailivat leikkimielisesti siitä, kumpi torni oli päivän päättyessä korkeampi. Rakennushanke oli myös merkittävä mediatapahtuma, sillä mastoista tuli aikanaan Suomen korkein rakennelma. Mastot rakennettiin 78 vuorokaudessa. Töissä oli noin 30 miestä. Mastot ovat 150 metriä korkeat ja 120 tonnia painavat. Ne sijaitsevat 310 metrin päässä toisistaan.

Työntekijä valmistamassa vannesahaa Rauten tehtaalla. Lahden museoiden kuvakokoelma.

Raute (Lahden Rauta- ja Metalliteollisuustehdas Osakeyhtiö, myöhemmin Lahden rautateollisuus Oy) Tehtailija P. Kuivalainen perusti vuonna 1908 Lahden Vesijärvenkadun varrelle konepajan, jossa korjattiin koneita ja valmistettiin rautasänkyjä. Myöhemmin valmistettiin sisävesilaivoja, höyrykattiloita ja –koneita sekä kehäsahoja, vaakoja ja vanerikoneita. Yritys luokiteltiin jo ennen talvisodan puhkeamista suurteollisuudeksi ja merkittävä osa sen tuotannosta meni vientiin.

Savonkatu eli nykyisin Kauppakatu.

Tallinpassi eli Mytjäinen on pieni järvi rautatien ja valtatie välissä. Nykyisin tunnetaan myös nimellä ”Mytsky” tai ”Mytski”.

Kahvin ja virvokkeiden myyntiä Lahden torilla vuonna 1925. Lahden museoiden kuvakokoelma.

Tori oli 100 vuotta sitten samalla paikalla kuin nykyisinkin. Siellä järjestetään edelleen markkinat joka kuun ensimmäisenä keskiviikkona. Ennen Lahden kylän tuhonnutta tulipaloa vuonna 1877 nykyisen torin paikalla oli maataloja piharakennuksineen.

Vesijärven asema oli Loviisan-radan pääteasema ja se sijaitsi Lahden satamassa. Kiskot kulkivat satamaan nykyisin Pikkuvesijärveä ja Vesijärveä erottavaa maakannasta pitkin. Nykyisin Vesijärven asemarakennuksessa sijaitsee kahvila Kariranta.

Vuoden 1918 tapahtumat

Vuoden 1918 keväällä koko Suomessa sodittiin sisällissota. Siinä olivat vastakkain punaiset ja valkoiset sekä heitä auttaneet saksalaiset. Sotaan osallistuneet olivat toistensa kanssa eri mieltä siitä, pitäisikö Suomen olla edelleen osa Venäjää vai ei. Suomi oli nimittäin juuri itsenäistynyt Venäjästä. Lisäksi oltiin eri mieltä siitä, ketkä saavat omistaa maata ja maatiloja, ja millaisia oikeuksia vaikkapa tehtaan työntekijöillä oli.

Valkoiset voittivat sodan. Ihan sodan loppuvaiheessa huhtikuussa 1918 taisteluja käytiin myös Lahdessa. Sota päättyi toukokuun alkupäivinä, kun punaiset eivät päässeet enää pakenemaan itään Venäjälle. Paljon ihmisiä jäi Lahden alueella vangeiksi ja heidät koottiin odottamaan Fellmanin pellolle.

Valkoiset perustivat Hennalan kasarmialueelle vankileirin punaisille vangeille. Pakkotyöleiri toimi Hennalassa lokakuuhun 1919 saakka. Sodan jälkeenkin kaupungissa oltiin eri mieltä tärkeistä asioista, eikä kaikkien ollut helppoa unohtaa ja antaa anteeksi käytyjä taisteluja.